

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ 9–10 РОКІВ

Олександр Левчук, Валентина Воронова, Олег Байрачний

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Підготовка кваліфікованого спортивного резерву у футболі залежить від багатьох факторів, серед яких одне з провідних місць сьогодні належить відповідності психологічних характеристик гравців вимогам спортивної діяльності в умовах високої конкурентної боротьби. Врахування й подальше цілеспрямоване формування особистісної сфери юних футболістів здатне не лише суттєво та позитивно вплинути на ефективність їх тренувального процесу та змагальної діяльності, а й покращити ряд тісно пов'язаних із ними компонентів, як-от соціалізація та адаптація в різних колективах, комунікація у внутрішньому та зовнішньому просторах, здатність до самоорганізації та стратегічного планування спортивної кар'єри тощо. Комплекс психологічних особистісних якостей, що значною мірою обумовлюють успішність спортивної діяльності у футболі, називають лідерськими. Зі свого боку, одним із ключових компонентів формування лідерських здібностей є емоційний інтелект (EI), який визначає здатність розпізнавати, розуміти й ефективно керувати власними емоціями, а також враховувати емоційний стан інших людей у взаємодії з ними. Метою цих досліджень було визначити роль і значення емоційного інтелекту у формуванні лідерських якостей юних футболістів на етапі початкової підготовки. Отримані під час досліджень результати дали змогу визначити рівень сформованості окремих компонентів емоційного інтелекту у юних футболістів 9–10 років. Проаналізувавши отримані дані, ми визначили основні причини недостатньої сформованості досліджуваних показників і запропоновані засоби та форми корекції як педагогічного, так і спеціального характеру. Серед основних причин низького рівня сформованості окремих компонентів емоційного інтелекту ми виділили такі: вікові особливості когнітивного розвитку дітей у віці 9–10 років, нестача досвіду соціальної взаємодії, особливості навчально-тренувального процесу, вплив соціального середовища (батьки, вчителі, тренери та ін.). Висвітлені в роботі результати досліджень вказують на наявність значних можливостей у підвищенні якості підготовки юних футболістів завдяки впровадженню системної роботи, спрямованої на формування особистісних якостей спортсменів і емоційного інтелекту зокрема.

Ключові слова: емоційний інтелект, особистісні психологічні якості, юні футболісти, психологічна підготовка, лідерство.

Oleksandr Levchuk, Valentyna Voronova, Oleg Bairachnyi

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS ONE OF THE FACTORS IN FORMING THE PERSONAL SPHERE OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS 9–10 YEARS OLD

Abstract. The preparation of a qualified sports reserve in football depends on many factors, among which one of the leading places today is occupied by the compliance of the psychological characteristics of players with the requirements of sports activities in conditions of high competition. Considering and further purposeful formation of the personal sphere of young football players can significantly and positively affect not only the effectiveness of their training process and competitive activities, but also improve a number of closely related components such as: socialization and adaptation in different teams, communication in internal and external spaces, the ability to self-organize and strategic planning of a sports career, etc. The complex of psychological personal qualities that largely determine the success of sports activities in football is usually called leadership. In turn, one of the key components of the formation of leadership abilities is emotional intelligence (EI), which determines the ability to recognize, understand and effectively manage one's own emotions, as well as to consider the emotional state of other people when interacting with them. The purpose of these studies was to determine the role and significance of emotional intelligence in the formation of leadership qualities of young football players at the stage of initial training. The results obtained in the course of the studies allowed us to determine the level of formation of individual components of emotional intelligence in young football players aged 9–10. Having analyzed the data obtained, we identified the main reasons for the insufficient formation of the studied indicators and proposed means and forms of correction of both pedagogical and special nature. Among the main reasons for the low level of formation of individual components of emotional intelligence, we identified the following: age-related features of the cognitive development of children aged 9–10, lack of experience in social interaction, features of the educational and training process, the influence of the social environment (parents, teachers, coaches, etc.). The research results highlighted in the work indicate the presence of significant opportunities in improving the quality of training of young football players by implementing systematic work aimed at the formation of personal qualities of athletes and emotional intelligence in particular.

Keywords: emotional intelligence, personal psychological qualities, young football players, psychological training, leadership.

Левчук О., Воронова В., Байрачний О. Емоційний інтелект як один із факторів формування особистісної сфери юних футболістів 9–10 років. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 53–57
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-8>

Levchuk O., Voronova V., Bairachnyi O. Emotional intelligence as one of the factors in forming the personal sphere of young football players 9–10 years old. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 53–57
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-8>

Вступ. У сучасному спорті, зокрема у футболі, зростає значення комплексного підходу до підготовки юних футболістів. Усе частіше фахівці (як тренери, так і науковці) звертають увагу на важливість відповідності психологічного особистісного профілю футболістів у контексті повноцінності реалізації їх спортивного таланту на різних етапах багаторічної підготовки [1; 5; 9]. Особливе місце серед значущих психологічних характеристик гравця посідають лідерські якості, які значною мірою обумовлюють успішність спортивної діяльності, а також забезпечують гармонійне особистісне становлення гравців [2; 3; 15]. Зі свого боку, формування лідерських якостей не в останню чергу залежить від рівня сформованості емоційного інтелекту (EI), який визначає здатність розпізнавати, розуміти й ефективно керувати власними емоціями, а також враховувати емоційний стан інших людей у взаємодії з ними [4; 6; 13].

Успішність формування необхідних для повноцінної самореалізації в спорті особистісних психологічних якостей залежить, зокрема, від своєчасності впровадження відповідного системного та послідовного процесу в межах підготовки юних спортсменів. Діти віком 9–10 років перебувають на етапі активного розвитку як емоційної сфери, так і соціальних навичок, що робить цей період сприятливим для початку цілеспрямованого формування основ лідерства через розвиток емоційного інтелекту [5; 7]. У цьому віці юні футболісти починають усвідомлювати значення командної гри, взаємодії з однолітками та власної ролі в колективі. Водночас невміння контролювати емоції чи розуміти їхній вплив може призводити до конфліктів у команді, демотивації, надмірної агресії та зниження ефективності виконання ігрових завдань [1; 3; 10].

Вивчення структури, особливостей формування та ролі емоційного інтелекту в контексті формування лідерських якостей молодих футболістів є актуальним науковим завданням, яке сприяє розробці нових підходів у побудові тренувального процесу в дитячо-юнацькому футболі.

Мета дослідження – визначити рівень сформованості окремих компонентів емоційного інтелекту юних футболістів 9–10 років у контексті особливостей їх спортивної діяльності.

Матеріал і методи дослідження. У роботі були використані такі методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та мережі Інтернет, порівняльний і критичний аналіз, методика «Діагностика емоційного інтелекту» (Н. Холл), методи математичної статистики. Дослідження були проведені на базі ДЮСШ № 10 (м. Київ) за участі 17 юних футболістів віком 9–10 років, які перебувають на етапі початкової підготовки та регулярно беруть участь у змаганнях міського рівня.

Результати дослідження. Емоційний інтелект спортсмена є однією з фундаментальних складових успішної соціальної взаємодії, особливо в командних видах спорту. Формування здатності розпізнавати, розуміти та регулювати емоції як власні, так і оточення, набуває особливого значення в дитячому віці, коли закладаються основи особистісного розвитку. На індивідуальному рівні достатньо сформований емоційний інтелект сприяє підвищенню здатності до самомотивації та регуляції власного психічного стану, а також підвищує ступінь реалізації лідерських функцій. У контексті колективної взаємодії високий рівень емоційного інтелекту в гравців позитивно впливає на ефективність міжособистісної комунікації як у горизонтальній («футболіст – футболіст»), так і у вертикальній («футболіст – тренер») комунікативній системі [7; 8; 11].

Отримані під час досліджень результати дали змогу визначити рівень сформованості окремих компонентів емоційного інтелекту у юних футболістів на етапі початкової підготовки, а також визначити ключові аспекти, що потребують уваги з боку тренерів у процесі підготовки юних спортсменів на етапі початкової підготовки (рис. 1). Важливі для лідера складові емоційного інтелекту, а саме емпатія, розпізнавання емоцій інших людей, самомотивація, управління своїми емоціями, емоційна обізнаність були досліджені за допомогою методики Н. Холла «Діагностика емоційного інтелекту».

Діагностика рівня сформованості окремих компонентів емоційного інтелекту дала змогу визначити, що два з них («Самомотивація» та «Емоційна обізнаність») перебувають на середньому рівні вираженості, а інші («Емпатія», «Розпізнавання емоцій інших людей» та «Управління

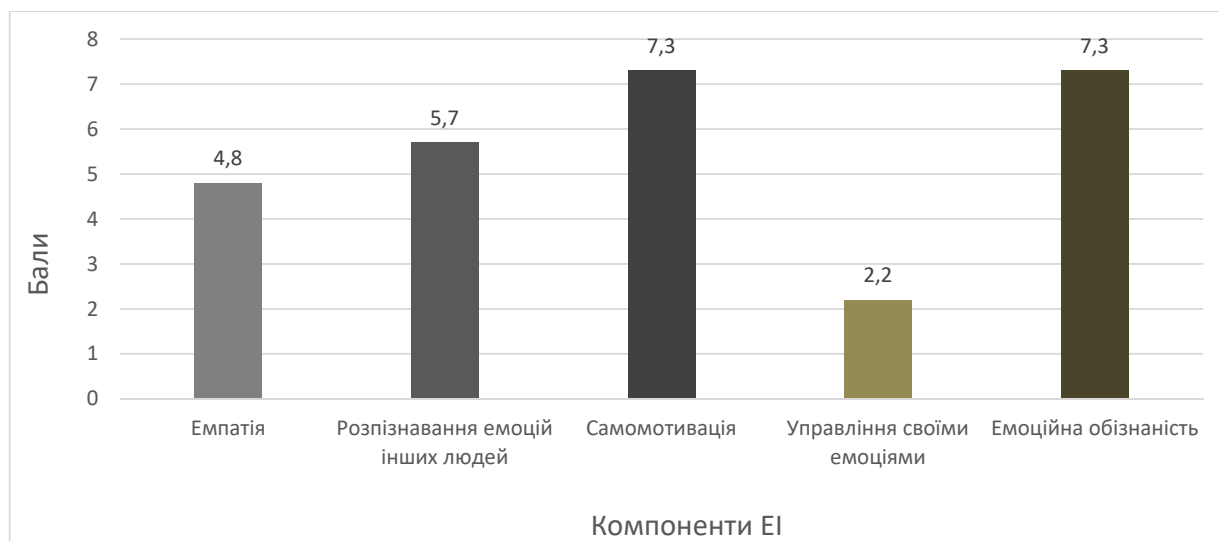

Рисунок 1 – Середні значення компонентів емоційного інтелекту у юних футболістів групи початкової підготовки (9–10 років)

своїми емоціями») – на низькому. Аналізуючи отримані дані, можна припустити, що у юних футболістів наявність відносно вираженої здатності до самомотивації та розпізнавання власних емоцій може бути обумовлена специфічним досвідом спортивної діяльності. Організовані, систематичні заняття, з одного боку, та природна нестабільність емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку – з іншого, створюють передумови для формування у юних спортсменів здатності до прояву елементів самодисципліни та самомотивації. Відносно високі показники емоційної обізнаності, крім іншого, можуть бути обумовлені певними природними віковими особливостями у сприйнятті емоцій, позитивним впливом соціального оточення (тренерів, батьків тощо). Такі результати можуть також свідчити про те, що на першому етапі багаторічної підготовки ці компоненти можуть бути провідними у формуванні загальної емоційної компетентності юних спортсменів і можуть підлягати цілеспрямованому та послідовному формуванню.

Низький рівень емоційного інтелекту в дітей на етапі початкової підготовки у футболі значною мірою слід вважати закономірним явищем, яке пояснюється віковими, психологічними та соціальними особливостями розвитку. Вік 9–10 років є періодом, коли діти перебувають на етапі формування базових емоційних і соціальних навичок. У цьому віці вони лише починають отримувати досвід взаємодії з оточенням, усвідомлювати значення емоцій для міжособистісної взаємодії та освоювати механізми їх регуляції [4; 5].

Аналізуючи інші досліджувані компоненти EI, слід відзначити, що низькі бали в аспекті «Емоційна обізнаність» здебільшого пов'язані з тим, що діти на етапі початкової тільки починають розвивати свої вміння розуміти та розпізнавати емоції інших людей. Їм ще важко визначати й демонструвати свої власні почуття, що впливає на виникнення конфліктних ситуацій між однолітками та старшими людьми, а також на здатність саморегуляції своїх психічних станів. Більшість дітей молодшого шкільного віку ще не здатні свідомо аналізувати власні емоції, розбиратися, чому і як вони виникли. Як наслідок, на цьому етапі підготовки в зазначеному напрямі пріоритетною є профілактична робота. Тож украй важливою є емоційна пластичність у поведінці тренера та врахування ним емоційних потреб власних підопічних. Така модель поведінки тренера здатна суттєво знизити ризик небажаних психоемоційних станів і реакцій дітей.

Найнижчий бал ми спостерігаємо за аспектом «Управління своїми емоціями» (2,2 бала). Діти в цьому віці не усвідомлюють свої емоції та не мають знань і досвіду, як ними керувати. Попри значний ступінь природності такої ситуації у віці 9–10 років, усе ж таки важливим є імплементація в процес підготовки тренінгів, що відповідають віковим особливостям і спрямовані на розвиток навичок саморегуляції. Така робота має на меті створити передумови для формування здатності гравців долати стрес і адекватно реагувати на труднощі, що трапляються під час навчально-тренувального процесу та змагань (наприклад, помилка під час виконання вправи в навчально-тренувальному процесі або під час офіційної гри під егідою ФФК, у міжособистісних конфліктних ситуаціях

тощо). Діти на цьому етапі потребують підтримки під час навчально-тренувального процесу та змагань, оскільки вони тільки почали свій шлях у футболі і їм властиво робити багато помилок як техніко-тактичного характеру, так і в міжособистісному спілкуванні з однолітками та старшими людьми.

Низькі бали за показником «Емпатія» також можна пояснити відсутністю досвіду емоційних відносин, труднощами в розпізнаванні емоційних станів своїх товаришів по команді. Часто юні футболісти 9–10-річного віку не помічають, що їхніми товаришам по команді, наприклад, не подобаються їхні жарти, які варто припинити, оскільки людина, над якою жартують, образилася та може виникнути міжособистісний конфлікт, і вони, навпаки, потребують підтримки. У цьому віці юним футболістам подекуди важко співпрацювати між собою, коли успіх залежить від взаємодії та підтримки один одного. Також можуть виникати труднощі через те, що юні футболісти не можуть конструктивно висловити критичні судження щодо дій партнера по команді, тому важливо, щоб представники референтної групи (тренери, батьки, адміністрація та навіть гравці старших вікових груп) були прикладом для юного спортсмена в питаннях надання й отримання зворотного зв'язку, особливо критичного характеру. Цей етап має важливе значення для розвитку емпатії, що обумовлює необхідність не тільки використання тренером відповідного стилю управління, а й активної співпраці зі спортивним психологом [19; 20].

Дітям на етапі початкової підготовки притаманно відчувати труднощі у встановленні контактів з однолітками, оскільки їм важко зрозуміти, які емоції відчують люди в цей момент часу, але, незважаючи на це, вони прагнуть до спілкування та розвитку дружніх стосунків, роблячи помилки та виправляючи їх. Результати дослідження, що зафіксували низький рівень (5,7 бала) за показником «Розпізнавання емоцій інших людей», вказують на те, що на цьому етапі юним футболістам характерно відчувати труднощі в ситуаціях, коли потрібно певним чином відреагувати на емоційний стан партнера або суперника під час гри, що негативно позначається на згуртованості команди, а також здатності ефективно долати стресові ситуації як на індивідуальному, так і на груповому рівні.

Дискусія. Серед основних причин невисокого рівня сформованості досліджуваних компонентів емоційного інтелекту юних футболістів 9–10 років ми виділяємо такі: вікові особливості когнітивного розвитку дітей 9–10 років; нестача досвіду соціальної взаємодії; особливості навчально-тренувального процесу; вплив соціального середовища (батьки, вчителі, тренери тощо).

Вікові особливості когнітивного розвитку дітей 9–10 років. У дітей молодшого шкільного віку спостерігається обмежена здатність до емпатії та рефлексії через ще не сформовані механізми абстрактного мислення. Вони часто орієнтуються на власні емоції та мають труднощі з розумінням емоційних станів інших [17; 18]. Тому справедливим буде припущення, що з метою створення позитивних передумов для підвищення рівня емоційного інтелекту необхідним є уважне ставлення тренера до цілеспрямованого розвитку когнітивних здібностей юних

футболістів із застосуванням для цього як спеціальних, так і педагогічних засобів і методів.

Нестача досвіду соціальної взаємодії. У цьому віці діти лише починають активно взаємодіяти в колективі, особливо в умовах конкуренції та командної гри. Відсутність достатнього досвіду вирішення конфліктів і пошуку компромісів впливає на їхню здатність до емоційної регуляції. Водночас, оскільки футбол належить до командних видів спорту, сам факт участі в навчально-тренувальному процесі та змаганнях різного рівня та формату (навіть без активного використання спеціальних тренінгів) надають широкі можливості для формування в дітей молодшого шкільного віку навичок соціальної взаємодії [9; 10].

Особливості навчально-тренувального процесу. На етапі початкової підготовки у футболі тренування здебільшого спрямовані на розвиток технічних і фізичних якостей, а психологічна підготовка загалом і формування емоційного інтелекту зокрема частково або повністю залишаються поза увагою. І хоча, як зазначалося вище, сама спортивна діяльність у футболі є вагомим фактором, що сприяє розвитку соціальних навичок, все ж таки брак системного, з використанням спеціальних засобів і методів, розвитку різних компонентів емоційного інтелекту суттєво обмежує цей процес на цьому етапі багаторічної підготовки.

Вплив соціального середовища (батьки, вчителі, тренери тощо). Батьки, тренери, вчителі й однолітки впливають на формування навичок саморегуляції, емпатії та ефективної комунікації. Позитивна підтримка та конструктивна взаємодія сприяють емоційній стійкості, тоді як психологічний тиск або критика зазвичай гальмують розвиток. Надмірна орієнтованість керівництва, тренерів і батьків на спортивний результат (перемоги, турнірні місця, голи) уже на першому етапі багаторічної підготовки, що спостерігається в системі дитячо-юнацького футболу в Україні, створює несприятливе психологічне середовище для психічного розвитку дитини. Тому одним із ключових факторів нормального психічного розвитку юного футболіста є забезпечення гармонійної співпраці всіх суб'єктів соціального оточення [4; 8; 9].

Висновки. Проведені дослідження дали змогу встановити, що рівень емоційного інтелекту юних футболістів 9–10 років перебуває на низькому рівні практично за всіма досліджуваними показниками: емпатія, розпізнавання емоцій інших людей, самомотивація, управління своїми

емоціями й емоційна обізнаність. Отримані дані обумовлені, з одного боку, тим, що діти цього віку лише починають опановувати базові навички емоційного саморегулювання та взаємодії і це є природним для їх когнітивного розвитку, а з іншого – браком уваги до цих питань з боку тренера та відповідно відсутністю системної, послідовної роботи щодо формування окремих компонентів емоційного інтелекту. Ефективність спортивної підготовки суттєво підвищується, якщо в навчально-тренувальному процесі активно використовуватимуться психолого-педагогічні методи (тренінги), що спрямовані на розвиток емпатії через ігрові вправи та моделювання ситуацій командної взаємодії, навчання дітей розпізнавати та розуміти емоції інших людей через інтерактивні завдання, розвиток навичок самомотивації та управління емоціями через цілеспрямовані психологічні тренінги, підвищення емоційної обізнаності шляхом інтеграції знань про емоції у тренувальну та змагальну діяльність тощо.

Отримані результати дослідження підкреслили важливість цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту у юних спортсменів як одного з ключових аспектів формування особистості юного спортсмена. Емоційна обізнаність, здатність до емпатії та ефективного управління емоціями не лише сприяють покращенню індивідуальної гри футболістів завдяки більш впевненим і стабільним виступам, а й забезпечують гармонійну командну взаємодію, що є невід'ємною складовою колективних видів спорту.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту є не лише важливим, але й необхідним компонентом для забезпечення психологічної відповідності юних спортсменів вимогам спортивної діяльності у футболі. Комплексний підхід до тренувального процесу, що передбачає роботу з емоційною сферою, дасть змогу забезпечити гармонійний особистісний розвиток юних футболістів і сприятиме їхньому успіху як у спорті, так і поза його межами.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні переліку компонентів емоційного інтелекту для визначення рівня їх сформованості у юних футболістів, а також проведення діагностики цих якостей у різних вікових групах. Крім того, планується встановлення взаємозв'язку рівня розвитку емоційного інтелекту й інших лідерських якостей з успішністю спортивної діяльності юних футболістів на різних етапах багаторічної підготовки.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронова В. Психологія спорту : навч. посіб. 3-тє вид., без змін. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, вид-во «Олімп. л-ра». 2017. С. 272.
2. Байрачний О., Левчук О. Вплив зовнішнього середовища на становлення лідера в спорті. *Молодь та олімпійський рух : збірник тез доповідей XVII Міжнародної конференції молодих вчених*, 7 травня 2024 року. 2024. 244 с.
3. Байрачний О., Левчук О. Феномен лідерства в спортивних командах: значення та особливості формування. *Sport Science Spectrum*. 2024. № 2. С. 41–46 DOI: 10.32782/spectrum/2024-2-6.
4. Дорож І., Ковальчук А. Формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках фізкультурної освітньої галузі під час ігрової та змагальної діяльності. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2022. № 3. С. 31–37.
5. Зінов'єва Т. Емоційний інтелект в елементах гри для формування вищих почуттів в активному та глибокому навчанні. *Відкрите освітнє середовище сучасного університету*. 2024. № 16. С. 22–34. DOI: 10.28925/2414-0325.2024.162.
6. Остап'як З., Мицкан Б., Мицкан Т., Випасняк І., Лесів М. Емоційний інтелект і спорт. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2020. № 35. С. 64–77. DOI: 10.15330/fcult.35.64-78.
7. Петровська Т., Арнаутова Л., Паламар Б. Вплив емоційного інтелекту кваліфікованих гандболісток на вибір стратегій подолання стресу. *Клінічна та профілактична медицина*. 2023. № 7. С. 50–58. DOI: 10.31612/2616.4868.7.2023.0.
8. Пономарьов В., Корчагин М. Формування психологічної готовності спортсменів одноборців до тренувальної діяльності та до змагань. *Наук. часопис УкрДУ ім. М. Драгоманова*. Т. 15, № 5. С. 32–38. DOI: 10.31392/UDU-nc.series15.2025.05k(191).32.

9. Чернявська Т. Емоційний інтелект як ресурс конкурентоспроможності у спортивній ігровій діяльності. *Спортивні ігри*. Т. 2, № 24. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2022-2.9>.
10. Чернявська Т. Емоційне благополуччя та успішність у командних видах спорту. *Спортивні ігри*. 2024. Т. 1, № 31. С. 75–85. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2024-1.07>.
11. Шинкарук О., Скалозуб А., Юхно Ю., Шевцова А. Психологічна підготовка гравців та структура діяльності спортивного психолога в кіберспорті. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2023. № 1. С. 84–90. DOI: 10.32652/tmfvs.2023.1.84-90.
12. Andersson E. Public pedagogy and leadership in sports organizations: futebol da forza for sustainability? *European Educational Research Journal*. 2022. Vol. 21, № 3. P. 450–468. DOI: 10.1177/14749041211053721.
13. Goleman D. Leadership that gets results. *Harvard Business Review*. For the exclusive use of J. Hopkins, 2019. 15 p.
14. Goleman D. Primal leadership: The hidden driver of great performance. *Harvard Business Review*. 2001. Vol. 79, № 11. P. 42–53.
15. Gomes A.R., Goncalves A., Morais C., Simaes C., Resende R. Leadership efficacy in youth football: athletes and coaches? *International Sport Coaching Journal "Perspectives"*. 2022. Vol. 9, № 2. P. 170–178. DOI: 10.1123/iscj.2022-0022.
16. Janssen J. The team captain's leadership manual. *Winning the Mental Game*, 2017. 192 p.
17. Li J. The dynamic mechanism on team effectiveness in youth football: a chain meditation. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.659463.
18. López Gajardo M.A., González Ponce I., García Calvo T., Enrich Alturo E., Leo F.M. The role of athlete leadership quality in the characteristics of team resilience in elite soccer teams: a cross sectional and longitudinal mediation of team identification. *Journal of Clinical Sport Psychology*. 2022. P. 1–22. DOI: 10.1123/jcsp.2022-0022.
19. Mach M., Ferreira A.I., Abrantes A.C.M. Transformational leadership and team performance in sports teams: a conditional indirect model. *Applied Psychology: An International Review*. 2022. Vol. 71, № 2. P. 662–694. DOI: 10.1111/apps.12342.
20. Van Dalfsen G., Van Hoecke J., Westerbeek H., De Bosscher V. The development of a scale to measure shared leadership in youth sport. *Journal of Global Sport Management*. 2023. Vol. 8, № 1. P. 73–94.

REFERENCES

1. Voronova, V. (2017). *Psycholohiia sportu [Sports Psychology]: navch. posib. 3-tie vyd., bez zmin*. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy, vyd-vo "Olimp. I-ra". 272 p.
2. Bairachnyi, O., Levchuk, O. (2024). Vplyv zovnishnoho seredovyscha na stanovlennia lidera v sporti [The Influence of the External Environment on the Formation of a Leader in Sports]. *Molod ta olimpiyskyi rukh: Zbirnyk tez dopovidei XVII Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh*, 7 travnia 2024 roku. 244 p.
3. Bairachnyi, O., Levchuk, O. (2024). Fenomen liderstva v sportyvnykh komandakh: znachennia ta osoblyvosti formuvannia [The Phenomenon of Leadership in Sports Teams: Meaning and Peculiarities of Formation]. *Sport Science Spectrum*, 2, 41–46. DOI: 10.32782/spectrum/2024-2-6.
4. Dorozh, I., Kovalchuk, A. (2022). Formuvannia emotsiinoho intelektu здобувачів початкової освіти на уроках фізкультурної освіти під час ігрових та змагальних діяльностей [Formation of Emotional Intelligence of Primary School Students in Physical Education Lessons During Game and Competitive Activities]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 31–37.
5. Zinovieva, T. (2024). Emotsiyni intelekt v elementakh hry dla formuvannia vyshchykh pochtutiv v aktivnomu ta hlybokomu navchanni [Emotional intelligence in game elements for the formation of higher feelings in active and deep learning]. *Vidkryte osvittie seredovysche suchasnoho universytetu*, 16, 22–34. DOI: 10.28925/2414-0325.2024.162.
6. Ostapiak, Z., Mytskan, B., Mytskan, T., Vypasniak, I., Lesiv, M. (2020). Emotsiyni intelekt i sport [Emotional intelligence and sport]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Fizychna kultura*, 35, 64–77. DOI: 10.15330/fcult.35.64-78.
7. Petrovska, T., Arnautova, L., Palamar, B. (2023). Vplyv emotsiinoho intelektu kvalifikovanykh handbolistok na vybir stratehii podolannia stresu [The influence of emotional intelligence of qualified handball players on the choice of stress coping strategies]. *Klinichna ta profilaktychna medytsyna*, 7, 50–58. DOI: 10.31612/2616-4868.7.2023.0.
8. Ponomarov, V., Korchahin, M. (2025). Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti sportsmeniv odnobortsiv do trenuvalnoi diialnosti ta do zmahan [Formation of psychological readiness of singles athletes for training activities and competitions]. *Nauk. chasopys UkrDU im. M. Drahomanova*, 15 (5), 32–38. DOI: 10.31392/UDU-nc.series15.2025.05k(191).32.
9. Cherniavska, T. (2022). Emotsiyni intelekt yak resurs konkurentospromozhnosti u sportyvni i hrovii diialnosti [Emotional intelligence as a resource of competitiveness in sports and game activities]. *Sportyvni ihry*, 2 (24), 82–90. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2022-2.9>.
10. Cherniavska, T. (2024). Emotsiine blahopoluchchia ta uspishnist u komandnykh vyдах sportu [Emotional well-being and success in team sports]. *Sportyvni ihry*, 1 (31), 75–85. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2024-1.07>.
11. Shynkaruk, O., Skalozub, A., Yukhno, Yu., Shevtsova, A. (2023). Psykholohichna pidhotovka hravtsiv ta struktura diialnosti sportyvnoho psykholoha v kiberportii [Psychological preparation of players and the structure of the activities of a sports psychologist in cybersports]. *Teoriia i metodyka fiz. vykhovannia i sportu*, 1, 84–90. DOI: 10.32652/tmfvs.2023.1.84-90.
12. Andersson, E. (2022). Public pedagogy and leadership in sports organizations: futebol da forza for sustainability? *European Educational Research Journal*, 21 (3), 450–468. DOI: 10.1177/14749041211053721.
13. Goleman, D. (2019). Leadership that gets results. *Harvard Business Review*. For the exclusive use of J. Hopkins, 15 p.
14. Goleman, D. (2001). Primal leadership: The hidden driver of great performance. *Harvard Business Review*, 79 (11), 42–53.
15. Gomes, A.R., Goncalves, A., Morais, C., Simaes, C., Resende, R. (2022). Leadership efficacy in youth football: athletes and coaches? *International Sport Coaching Journal "Perspectives"*, 9 (2), 170–178. DOI: 10.1123/iscj.2022-0022.
16. Janssen, J. (2017). The team captain's leadership manual. *Winning the Mental Game*, 192 p.
17. Li, J. (2021). The dynamic mechanism on team effectiveness in youth football: a chain meditation. *Frontiers in Psychology*, 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.659463.
18. López-Gajardo, M. A., González-Ponce, I., García-Calvo, T., Enrich-Alturo, E., Leo, F. M. (2022). The role of athlete leadership quality in the characteristics of team resilience in elite soccer teams: a cross-sectional and longitudinal mediation of team identification. *Journal of Clinical Sport Psychology*. P. 1–22. DOI: 10.1123/jcsp.2022-0022.
19. Mach, M., Ferreira, A.I., Abrantes, A.C.M. (2022). Transformational leadership and team performance in sports teams: a conditional indirect model. *Applied Psychology: An International Review*, 71 (2), 662–694. DOI: 10.1111/apps.12342.
20. Van Dalfsen, G., Van Hoecke, J., Westerbeek, H., De Bosscher, V. (2023). The development of a scale to measure shared leadership in youth sport. *Journal of Global Sport Management*, 8 (1), 73–94.

Дата надходження статті: 17.07.2025

Дата прийняття статті: 28.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025